

Declaració de Manresa

**UNA NOVA CIUTADANIA
PER A UNA CATALUNYA INTERCULTURAL**

Document presentat al
Fòrum Manresa sobre la Immigració
Manresa, 21 i 22 d'octubre del 2000.

Presentació

En els últims mesos, diversos sectors de la societat catalana estan protagonitzant un debat important a l'entorn de la immigració extracomunitària, tot i que aquesta no és nova al nostre país, ja que es va iniciar de manera significativa fa almenys dues dècades.

En aquest document no hi ha receptes, sinó una invitació a repensar la qüestió de la immigració a partir de noves bases i de nous objectius, ja que per proposar noves actuacions cal revisar i modificar els criteris de les anàlisis realitzades fins ara.

S'assenyala la necessitat d'establir uns principis que orientin l'acollida i la incorporació de ple dret de les persones immigrades al país, ja que la immigració és un fenomen social total, que interpel·la la societat receptora en tots els seus àmbits (polític, econòmic, educatiu, religiós, identitari, etcètera) i posant a prova el seu model de convivència i els seus mecanismes d'integració i cohesió.

L'eix vertebrador de la proposta és la identificació dels principis bàsics i els mitjans necessaris que permetin una concepció oberta de la ciutadania, que junt amb els aspectes legals, incorpori les diferents formes de pertinença a una comunitat social i política per tal que aquesta pugui esdevenir oberta, plural i intercultural.

Convidem la societat catalana en el seu conjunt a aprofitar el moment històric actual per plantejar i debatre quina podria ser la resposta més adequada a la immigració i a la creixent diversitat cultural i religiosa que està generant. En aquest procés de debat seria bo que existís la implicació i la participació de tots i totes, assumint el repte intercultural. Les bases que proposem podrien servir de guia per construir la resposta més adequada per a la societat actual, tenint en compte la persona com a eix central d'aquest debat per tal d'aconseguir una veritable integració social de tothom.

1. On som?

Cal reconèixer l'existència d'algunes situacions preocupants, que si no són transformades, es corre el risc que degenerin cada cop més. Sense cap ànim d'exhaustivitat, creiem que podem assenyalar com a més importants les següents:

a) SITUACIONS PREOCCUPANTS

I) Exclusió social i econòmica

L'exclusió social i econòmica creix a la nostra societat i les persones immigrades pateixen especialment aquesta situació. A banda de la contractació legal, que hi és, la incorporació dels immigrants al mercat laboral es duu a terme, massa sovint, des de la precarietat, amb contractes de treball poc favorables (o sense contractes), i en llocs de treball de sectors econòmics en què hi ha manca de mà d'obra autòctona (ja que es consideren feines poc valorades socialment): a poc a poc tendim cap a una "divisió ètnica del treball".

Aquesta precarietat laboral dels immigrants també provoca una inserció social precària: es fa difícil establir i mantenir vincles estables amb els veïns quan no es disposa d'un habitatge en condicions. Així doncs, la desigualtat econòmica es conjumina amb la desigualtat cultural, ja que les persones immigrades extracomunitàries tendeixen a formar part dels sectors més desafavorits i comparteixen les mateixes necessitats de promoció que la resta de ciutadans que pateixen exclusió social i econòmica.

II) Fets i actituds xenòfobes i racistes

Tot i que fins al moment, a Catalunya, els actes i les actituds clarament xenòfobes i racistes hagin estat en general molt limitades, esdeveniments succeïts a diferents punts de la geografia catalana, espanyola i europea mostren que els atacs contra estrangers extracomunitaris no disminueixen i que hi ha un risc clar que segueixin augmentant.

III) Manca de relacions entre persones i comunitats de diferent origen cultural

En general no es produeixen relacions i lligams entre persones i comunitats de diferent origen cultural, fora de casos puntuals i excepcionals. Es viu en una situació de mútua tolerància, de coexistència, es comparteix un espai però la interrelació i la cooperació entre els membres de les diferents comunitats és molt feble. Aquesta manca de lligams i d'estructures entre col·lectius dificulta la superació dels desencontres propis d'una situació de coexistència entre diferents comunitats culturals.

IV) Marc legal

L'actual marc legal (La Llei 4/2000, Llei orgànica de drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social), tot i que va suposar un gran avenç en molts aspectes en relació a la llei anterior, encara es pot millorar més en la línia de facilitar la inserció d'aquells immigrants que realment desitgen incorporar-se a la societat catalana. En aquest sentit, caldria impulsar actuacions que consolidin les millores actuals, aprofundint-les i perfeccionant-les en un procés continu.

b) CAUSES

I) Visió estreta i reduccionista de les migracions

♣ Una concepció economicista

Sovint es percep els immigrants com a mà d'obra barata i ens oblidem que són persones. contradient així els valors i principis democràtics d'acollida, d'asil, de solidaritat i de respecte a l'altre. Aquesta visió utilitarista aplicada a l'economia alimenta les pors dels autòctons ("invasió", "són pobres", "són subdesenvolupats"...) i les polítiques policials i discriminatòries.

♣ La problematització del fet migratori

Alguns responsables polítics i alguns mitjans de comunicació transmeten una visió de la immigració com a "problema". Una anàlisi més aprofundida, però, mostra que les persones immigrades no generen els problemes dels quals, a vegades, se'ls fa responsables: els immigrants van a viure a barris i habitatges que ja estan degradats (precisament per aquesta raó hi tenen accés); alguns immigrants troben feina en l'economia submergida (precisament ja existia un mercat laboral informal); i el mateix es pot dir del tràfic de drogues i de la prostitució.

♣ La manca de memòria històrica

A voltes s'afirma que la distància cultural impossibilita la integració dels col·lectius d'immigrants extracomunitaris en la nostra societat. Hom oblidava, però, la nostra pròpia història multicultural: la nostra tradició ha pres forma a partir de les aportacions de grecs i romans, cristians i musulmans, jueus, gitanos, occitans i de persones vingudes d'altres indrets de l'Estat espanyol. En aquest sentit, aquells que entenen la integració dels immigrants com un procés d'assimilació haurien de reconèixer la capacitat d'enriquiment de les cultures de les persones immigrades.

II) Desconeixement mutu entre persones de diferents orígens culturals

El coneixement que la població receptora té de les cultures de les persones immigrades és mínim i en molts casos estereotipat, destacant-se normalment els aspectes més folklòrics i/o més negatius, que reforcen prejudicis i estigmatitzacions. Els immigrants coneixen sobretot els aspectes més funcionals de la societat catalana, aquells aspectes que els permeten orientar-s'hi quotidianament, però també ens trobem davant de desconeixements sobre algunes característiques de la nostra societat actual. Aquest desconeixement provoca recels, desconfiances mútues, estereotips, prejudicis i posicions defensives.

2. On volem anar?

Per afrontar a aquesta situació no n'hi ha prou de proposar mesures parcials, sinó que cal plantejar-se un objectiu general: quin model de societat volem? Considerem que l'objectiu general podria ser consolidar d'una Catalunya intercultural, és a dir, una societat en la qual la cohesió social s'articuli a partir de la pluralitat cultural dels seus membres. En altres paraules, proposem que, respectant els drets i deures de tothom, els ciutadans puguin arribar a ser-ho a través de l'acceptació social (i no de la negació) del que ja són.

Per assolir un conjunt social integrat i no fragmentat, la societat receptora hauria de considerar la persona immigrada com un membre més, superant les actituds assimilacionistes i les aïllacionistes i assumint la diversitat cultural com un element enriquidor de tota la societat.

Més concretament, per tal d'assolir aquesta Catalunya intercultural creiem que cal plantejar-se els tres objectius específics següents, en tant que principis fonamentals d'una nova ciutadania:

a) **INTEGRAR LA SOCIETAT CATALANA EN UNA NOVA REALITAT CULTURALMENT PLURALISTA**

El significat original del terme *integració* fa referència a totes les parts que formen el conjunt i que, amb la seva pròpia existència, el mantenen íntegre. Des d'aquesta perspectiva, es pot concebre la integració com un procés que:

- ♣ afecta i concerneix totes i cadascuna de les persones d'una determinada societat, i no tan sols aquelles que hi han immigrat;
- ♣ comporta afrontar —tots junts, i des d'una actitud de normalitat i no d'excepcionalitat— una nova realitat social marcada per una diversitat cultural creixent;
- ♣ permet crear canals de comunicació adients entre les dues poblacions (l'autòctona i la nouvinguda) i dins de cadascuna d'elles.

Una integració reeixida implica la capacitat de confrontar i intercanviar —en una posició d'igualtat i de participació— valors, normes, models de comportament, tant per part de l'immigrat com de la societat d'acollida. En definitiva, la integració hauria de ser el procés gradual a través del qual els nous residents arriben a ser participants actius de la vida econòmica, cívica, cultural i espiritual del país d'immigració.

Des d'aquesta perspectiva, la identitat nacional catalana no serà fruit de la dissolució de les identitats culturals, sinó de l'articulació d'aquestes identitats en un projecte social alhora comú i plural. Certament, però, que en aquest procés d'articulació caldrà considerar de manera prioritària valors i elements que l'actual societat catalana considera com a fonamentals, i que són fruit del pacte i consens que s'ha anat construint progressivament com en el cas de la llengua catalana, dels drets de la persona o de la igualtat home-dona, entre d'altres. Caldrà facilitar, doncs, als immigrants el coneixement de la cultura catalana.

b) **ARTICULAR LA COHESIÓ SOCIAL DES D'UNA BASE COMUNITÀRIA**

En totes les societats i en totes les èpoques, les persones estableixen xarxes relacionals de proximitat en base a diferents criteris, creant-se vincles comunitaris de diferent ordre. En el cas de les persones immigrades això comporta acceptar les seves dinàmiques comunitàries com un element fonamental de la cohesió social.

c) **LLUITAR CONTRA TOTA FORMA D'EXCLUSIÓ SOCIOECONÒMICA**

Si apliquéssim conscientment el principi democràtic d'igualtat d'oportunitats per a tothom hauríem de concedir les mateixes possibilitats de promoció social i laboral, als estrangers extracomunitaris que als ciutadans de la Unió Europea. La visió reduccionista de la persona immigrada com a mà d'obra barata limita la possibilitat que la societat receptora es pugui beneficiar de les capacitats professionals i el potencial intel·lectual de les persones immigrades. Cal lluitar contra la divisió del mercat de treball en funció de l'origen cultural, evitant el pas d'una divisió de la societat en classes a una divisió social en termes etnoculturals. Dit això, cal

tenir present que els mecanismes d'exclusió i de precarietat laboral també afecten una proporció important dels nacionals, i cal actuar en conseqüència.

3. Com hi volem arribar?

Per tal de poder assolir aquests objectius cal desenvolupar una sèrie de mecanismes i accions a diferents nivells de la nostra realitat social. Ara bé, en primer lloc i fonamentalment el que cal és desenvolupar un diàleg intercultural real i profund entre les persones de diferents cultures que formen la societat catalana. Perquè aquest diàleg sigui possible cal impulsar noves actituds personals i col·lectives.

a) DESENVOLUPANT LES ACTITUDS NECESSÀRIES PER A UN DIÀLEG INTERCULTURAL

I) Autoreconeixement

Hem de reconèixer i assumir que actualment, a la pràctica, vivim en una societat pluricultural, fugint tant d'essencialismes tancats i conservadors, com de pretesos universalismes cosmopolites, tenint en compte però que:

- ♣ cal partir d'una noció de la diversitat com a diferència i no com a desigualtat;
- ♣ s'ha d'assumir la diversitat cultural no com un acte de tolerància entesa com a mera coexistència amb l'altre diferent, sinó com un reconeixement d'aquest altre (personal i comunitari) com una realitat plena, contradictòria (com nosaltres), portadora de sabers, coneixements i pràctiques gràcies als quals és.
- ♣ Els immigrants, per la seva part, han de tenir en compte el que implica viure en un marc polític no-confessional, amb les seves normes de civilitat i convivència ciutadana.

II) Reconeixement

La construcció d'una societat democràtica que reconegui el dret a la diversitat té com a requisit imprescindible la participació, activa i sense barreres, de tots els col·lectius que la conformen. Perquè això sigui possible cal:

- ♣ abandonar la dicotomia *nosaltres* i *els estrangers immigrants*, ja que mantenint-la fomentem la confrontació i el tancament de les diferents comunitats en si mateixes;
- ♣ reconèixer que les persones immigrades posseeixen un saber fer i un saber estar, un cúmul de recursos personals i comunitaris, que poden enriquir la vida social des de les seves dinàmiques comunitàries;
- ♣ valorar les xarxes de diverses comunitats ètniques, reconeixent la seva legitimitat per desenvolupar-se en llibertat a partir de criteris propis, no tutelats institucionalment i com un factor de transformació de múltiples aspectes de la nostra societat;
- ♣ abandonar la lectura mercantilista (costos-beneficis) per justificar la presència d'immigrants a casa nostra, ja que serà el mateix discurs que s'utilitzarà quan vinguin èpoques de recessió econòmica per tal d'argumentar que ja no els necessitem.

III) Coneixement mutu

Cal un coneixement mutu en condicions d'igualtat per superar els estereotips, prejudicis i pors, que només serà possible si assumim que:

- ♣ tothom pot ser membre de la societat catalana i que no hi ha immigrants més fàcilment integrables que d'altres, ja que la qüestió de la distància cultural és relativa;
- ♣ ha de ser un procés de negociació i recerca de consens entre totes les parts implicades, fet que exigeix que les institucions reforcin i apliquin criteris de cooperació i subsidiarietat;
- ♣ els immigrants han de deixar de ser considerats com a "població a la qual s'ha assistir" si volem permetre que esdevinguin actors capaços d'assumir responsabilitats i implicar-se al mateix nivell que la resta de les parts.
- ♣ els conflictes interculturals han de ser gestionats de manera pacífica i creativa i no per la imposició del més fort, que acaba provocant el distanciament entre les parts.

IV) *Una cadena, una xarxa, un cercle*

En darrera instància, perquè el diàleg intercultural sigui possible, caldrà assegurar el respecte mutu emant del reconeixement d'uns drets i deures comuns. Això permetrà que tothom es pugui sentir membre de ple dret d'un mateix poble català, considerat com una cadena que uneix i allibera, una xarxa que posa en relació i un cercle que permet el diàleg, per tal d'intentar arribar al consens, sempre que aquest sigui possible.

Si som capaços de treballar en aquesta línia, les diferents comunitats que formen la societat catalana poden estar alhora centrades en la seva pròpia dinàmica i obertes relacionalment a les altres. En definitiva, si Catalunya vol ser una nació amb futur, el repte que cal assolir és el d'una societat alhora més plural, justa i solidària.

b) **DESENVOLUPANT NOVES ACTUACIONS**

Som conscients que alguns dels instruments polítics, econòmics i legals més importants per gestionar els moviments migratoris, i la seva inserció en una determinada societat, són en mans dels governs de Brussel·les i Madrid. Tanmateix, des de Catalunya mateix hem de ser capaços de fer moltes coses, més de les que sovint estem disposats a acceptar. Per això adreçem les propostes que segueixen al conjunt de la societat catalana, tant a les administracions públiques, com també als agents socials (partits polítics, associacions, professionals, institucions econòmiques, religioses, mitjans de comunicació, etcètera).

I) *Garantir la participació ciutadana*

Cal garantir una participació ciutadana àmplia i col·lectiva de tots els sectors implicats i lluitar contra les desigualtats i discriminacions que pateixen els membres de les comunitats immigrades. Concretament cal:

- ♣ treballar perquè els immigrants passin de ser agents passius a actius, a partir de la utilització d'organismes i metodologies comunitàries (com els consells ciutadans);
- ♣ en definitiva, cal superar l'esquema "per als immigrants però *sense* els immigrants".

II) *Conèixer millor la realitat sobre la que s'intervé*

És del tot necessari millorar el coneixement de la realitat en la qual s'intervé, millorant la planificació de les polítiques públiques en relació amb la immigració. Concretament cal, entre d'altres:

- ♣ crear plataformes d'intercanvi i traspàs d'informació entre els diversos sistemes públics;
- ♣ realitzar estudis multidisciplinaris sobre les actituds i vivències de la població en relació a la immigració;
- ♣ estudiar la incidència de la immigració en àmbits com la salut pública, l'educació, l'ocupació, l'habitatge, etc...

III) Formar millor els agents que intervenen en el camp de la immigració

Tots els agents socials que intervenen en el camp de la immigració han de poder disposar d'una formació adequada sobre la realitat en la qual intervenen. Concretament cal:

- ♣ destinar els recursos humans i materials adequats i suficients al respecte per part de les diferents administracions;
- ♣ elaborar de manera coordinada i conjunta per part de les diferents administracions programes estables de formació, informació i sensibilització amb diversos nivells d'aprofundiment per a col·lectius professionals i ciutadans diversos.

IV) Assegurar la igualtat d'oportunitats

Tota actuació adreçada al camp de la immigració ha de tenir present aconseguir la promoció de tothom per oferir el mateix nivell de vida que el de la societat on es viu. Concretament cal:

- ♣ desenvolupar intervencions que afavoreixin l'accés normalitzat a l'habitatge;
- ♣ desenvolupar polítiques que evitin les concentracions artificials de nois i noies d'altres orígens culturals a tots els nivells de l'ensenyament
- ♣ desenvolupar polítiques que assegurin l'accés en peu d'igualtat a la promoció social i laboral.

V) Assegurar la transversalitat en les actuacions

Pel fet que les migracions són fenòmens socials de caràcter total, la corresponsabilitat, el compromís i la cooperació han de ser els principis que guïïn tota política activa. Tota política o planificació adreçada a la realitat de la immigració ha de plantejar-se com una unitat d'acció entre els diferents àmbits d'actuació que hi intervinguin, des d'una òptica interdepartamental i transversal. Concretament cal que:

- ♣ les actuacions estiguin coordinades i el treball es desenvolupi en xarxa per tal de dur a terme programes marc pactats entre les parts que no caiguin en la duplicitat d'actuacions, assumint objectius comuns i rendibilitzant els esforços per una col·laboració entre administracions i entitats;
- ♣ s'abandonin les polítiques paternalistes i assistencialistes, així com el desenvolupament de recursos específics per a les minories: les necessitats específiques cal gestionar-les des de programes i serveis generals;
- ♣ les institucions i els recursos públics reflecteixin la composició cultural de la societat, a través de la promoció de la presència de membres de les diferents comunitats en tots els nivells de les administracions públiques i en els diferents sistemes públics (sanitat, ensenyament, informació, etcètera), així com en tot tipus d'entitats associatives.

Aquesta presència ha de ser en tots els nivells professionals, no simplement en els subalterns.

- ♣ obrint un debat sobre si es considera convenient o no endegar polítiques de discriminació positiva.

VI) *Superar les limitacions legals*

Per tal de superar el marc legal vigent que aborda la qüestió migratòria a partir del "pensament de l'Estat" (nacionalitat, control policial,...), cal impulsar aquestes mesures:

- ♣ Plantejar, en un futur, el reconeixement en el marc de la Unió Europea del dret de vot i de representació dels veïns extracomunitaris, en la línia del acord preses pel Consell d'Europa.
- ♣ Desenvolupar una nova noció de ciutadania com a atribut de reconeixement de ser membre de la societat, amb els mateixos drets i deures independentment de l'origen cultural. Aquesta nova ciutadania faria complementaris el drets individuals i col·lectius de la persona. Es tracta d'un procés lent, perquè suposa un aprenentatge per a tothom de construcció d'un nou model de viure la diversitat.
- ♣ Establir un pacte interinstitucional sobre immigració i convivència que impliqui i corresponsabilitzi tots els nivells de les administracions públiques catalanes (local, comarcal i autonòmic). Aquest acord ha de tenir una projecció més enllà de Catalunya i ha d'incloure els Països Catalans, l'Estat Espanyol, Unió Europea, països de l'àrea mediterrània) perquè les interrelacions entre aquests àmbits són múltiples i les seves necessitats són similars.

En aquesta línia, recentment el Parlament de Catalunya va aprovar per unanimitat de tots els partits polítics, "*impulsar un pacte local per a la nova ciutadania, amb la participació de totes les administracions i els agents socials, per garantir els recursos i competències necessàries a totes les administracions catalanes (Generalitat, ajuntaments i d'altres administracions locals) perquè puguin executar polítiques efectives de rebuda i integració d'immigrants en matèria d'habitatge, ensenyament, assistència social, econòmica laboral, cívica i cultural*". Això implica un compromís de totes les institucions públiques de prioritzar les polítiques d'immigració i cohesió social, aportant els recursos que siguin necessaris.

VII) *Establir i generar espais de relació intercultural*

Per tal de no fragmentar el cos social cal promoure els canals i els espais de relació intercultural; no pot haver-hi espais monoculturals tancats als altres. Per tal de passar de l'estadi actual de coexistència a la convivència intercultural caldrà que:

- ♣ totes les propostes aquí ressenyades siguin impulsades i conduïdes amb un ampli acord social que no respongui a interessos partidistes o econòmics i que busqui la interacció amb altres moviments socials;
- ♣ la convivència es construeixi des de la pedra angular de les relacions interpersonals: en la vida quotidiana dels barris (als carrers, als mercats, a les comunitats de veïns), en l'escola i l'empresa; el contacte directe, la relació "cara-a-cara", és una bona pràctica per desactivar estereotips i prejudicis;

- ❖ que s'impulsi el *passar de viure junts a fer coses junts*, a partir de les necessitats compartides per tota la població (sigui quin sigui el seu origen cultural), trobant els punts en comú per poder treballar les solucions de manera conjunta.

VIII) Establir lligams entre cooperació internacional i migracions

Si som una societat oberta i plural estarem preparats per adaptar-nos a la globalització de múltiples maneres, una de les quals seria a través de les connexions i relacions amb altres societats, com les que ens faciliten les noves migracions internacionals: els immigrants són vectors de contacte i coneixement entre Catalunya i la seva societat d'origen. És una excel·lent oportunitat d'establir i consolidar interrelacions amb aquestes societats, de les quals sovint tenim una visió esbiaixada i eurocèntrica. La interrelació entre cooperació internacional i migracions és un camp amb un potencial important i que ajudaria a comptabilitzar dues cares (migracions internacionals i cooperació al desenvolupament) de la realitat de les relacions Sud-Nord. Ara bé, en la cooperació internacional també caldria aplicar la perspectiva intercultural, i deixar de banda l'ajuda caritativa i paternalista per tal de concebre-la com una via de dues direccions perquè, en definitiva, estem parlant de desenvolupament mutu.